

Mirko KORENČIĆ, NASELJA I STANOVNIŠTVO SR HRVATSKE
1857—1971.

Djela JAZU, knjiga 54, Zagreb, 1979.

Problemi stanovništva, odnosno pitanje što određuje veličinu ljudskih društava i koje su posljedice porasta ili smanjenja broja stanovnika neke zemlje, mogu se nametnuti svakom promatraču čim na ta pitanja počne gledati iz kulta znanstvene radoznalosti. Koliko god bio jednostran, stav da se ključ povijesnih procesa mora tražiti u promjeni stanovništva, opravdan je isto toliko koliko i svaka druga povijesna teorija koja polazi od predrasude da mora postojati primarni pokretač društvenog ili ekonomskog razvoja kao što su tehnologija, klasna borba, formiranje kapitala, itd.¹

Knjiga M. Korenčića obrađuje problematiku stanovništva u najužem smislu, te je nakon tiskanja potkraj 1979. godine izazvala zamjetnu pozornost znanstvene javnosti. Paradoksalno je međutim, da ovako značajan rad još uvijek nije valoriziran u našoj stručnoj periodici. Nakon nekoliko radova što su bacili više svjetla na pretežno regionalne aspekte demografskih problema, ovo je prvi veliki rad koji analizira stanovništvo Hrvatske u cjelini u periodu dužem od jednog stoljeća. Zbog toga je ovo djelo i u krugovima povjesničara dočekano s razumljivim interesom. Na devet stotina stranica prikazan je stoljetni razvoj stanovništva Hrvatske u svakom od njezinih 5.444 naselja koliko ih je bilo godine 1857, odnosno 6.666 naselja koliko je Hrvatska brojila u popisu godine 1971. Za svako naselje utvrđen je broj stanovnika prema provedenim općim popisima, a takvih je od godine 1857. do 1971. bilo ukupno dvanaest.

No prije nego nešto više kažemo o najvažnijim metodološkim postavkama ovoga rada, i to prije svega onima koje nas kao povjesničare zanimaju, valja se osvrnuti na predgovor ovome radu, napisan iz pera Vladimira Stipetića, jer zbog svoje temeljitosti zaslužuje punu pažnju.

Spomenuti predgovor predstavlja zasebnu studiju u kojoj se ne govori samo o djelu M. Korenčića, već se u četiri manja poglavlja sintetički iznose problemi povijesne demografije u svijetu i u nas.

Iz prvih poglavlja saznajemo zanimljive pojedinosti o historijatu demografskih istraživanja u Hrvatskoj. Ona su, prema Stipetiću, rezultat nastojanja

¹ Usp. J. A. Schumpeter, *Povijest ekonomske analize*. Prvi svezak. Zagreb, 1975, str. 206.

² M. Korenčić, *Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857—1971*. Djela JAZU, knjiga 54. Zagreb, 1979.

Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti na tom polju. U sklopu njezina rada djelovao je čiaov niz statističara-demografa koji su u djelima ove institucije obrađivali demografske pojave. U kronološkom slijedu autor se detaljnije osvrće na djela što su ih u razdoblju građanske ekonomske misli ostvarili Petar Matković, Fran Vrbanić, Milovan Zoričić i Milan Kresner, zatim na poslijeratne radove autora u krilu JAZU (M. Mirkovića, V. Vinavera, N. Nikolića, I. Ercega, V. Bratulića, M. Bertoše i drugih).

Povijesnu demografiju Stipetić definira prema demografu L. Henryju »kao studij dinamike stanovništva prije nailaska suvremene statistike«,³ te Korenčićevo djelo, u striktnom smislu ne bi ulazilo u spomenutu definiciju jer je knjiga, kako ističe Stipetić, statistički pokrivena popisima stanovništva (osim Istre za godinu 1975).⁴ Ipak, s obzirom na opseg istraživanja, podlogu koja se može koristiti u drugim istraživačkim područjima, a napose kvalitetu povijesne analize, autor smatra da joj sve to daje pravo da je svrstamo u fenomen povijesne demografije.

U nastavku drugog poglavlja Stipetić sažeto ukazuje na početke stvaranja povijesne demografije uopće. Ovaj je dio posebno zanimljiv jer se u njemu daje komparativni presjek značenja pojedinih demografskih škola (francuske, mlade njemačke ekonomske škole i engleske demografske škole). Pri tom se daje poseban osvrt na rad »Nacionalnog instituta za demografske studije« (Institut National d'Etudes Démographiques) u Parizu koji je primjenom novih metoda i tehnika rada neslućeno proširio mogućnosti analize i na taj način izvršio snažan utjecaj na mnoge autore pedesetih godina ovoga stoljeća. Stoga autor s pravom postavlja pitanje gdje se mi nalazimo na tom području? Smatra da korištenje statističkog materijala u svrhu proučavanja gospodarsko-društvenih problema u nas još uvijek zaostaje za mogućnostima koje je stvorila statistika, te očekuje da će se mnoge grane znanosti, a također i povijest »pisati na temelju spoznatih kvantitativnih odnosa u razvoju jedinog pravog tvorca povijesti: čovjeka i naroda.«⁵

U tećem poglavlju Stipetić prikazuje sadržaj knjige *Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857—1971*. Najveću vrijednost djela vidi u egzaktnom utvrđivanju broja stanovnika na današnjem području SR Hrvatske za vremenski interval od 114 godina, zatim u analizi dobivenog materijala. Tu su utvrđene stoljetne tendencije kretanja stanovništva. Analitički materijal, dobiven analizom, navodi na zaključke, intrigira mnogim mogućim hipotezama i podstiče na daljnje analize.⁶ Osnovne zaključke dobivene analize Stipetić prikazuje u daljnjem tekstu svoga predgovora. Ističe da je Korenčić, polazeći od arhivske i tiskane građe, rekonstruirao dinamiku razvoja stanovništva u svakom od 6.666 naselja i 7.573 dijelova naselja, koliko ih je bilo u popisu stanovništva godine 1971, prema 5.444 naselja i 2.720 dijelova naselja iz godine 1857. Kako su izneseni podaci za svaki od 12 popisa stanovništva, dobiveno je oko 130.000 podataka. Pri ovoj analizi utvrđeno je da je npr. područje Istre izgubilo najviše nekadašnjih naselja, dok su područja sjeverozapadne Hrvatske imala najstabilniji »koeficijent naseljenosti« (zajednica općine Zageba čak 90%, Varaždina 85,9%).⁷

³ V. Stipetić, Predgovor u knjizi *Naselja i stanovništvo SR Hrvatske*, str. XV.

⁴ Predgovor, str. XV.

⁵ navedeno djelo, str. XVI.

⁶ navedeno djelo, str. XVII.

⁷ navedeno djelo, str. XVII.

Stipetić zatim prikazuje način na koji je Korenčić grupirao naselja prema veličini (o tome će biti više riječi u našem osvrtu na Korenčićev rad) i ističe da je na početku stoljeća (godine 1900) već 11 gradova imalo više od 10.000 stanovnika (prema 4 grada godine 1857), te je prema tome u njima živjelo 9,6% ukupnog stanovništva Hrvatske. Još je veći napredak, smatra Stipetić, postignut godine 1971. kad su postojala 24 grada s više od 10.000 stanovnika, od čega su 3 imala i više od 100.000 stanovnika. Smatra da je to »gigantski napredak urbanizacije, koji se akcelerira industrijalizacijom Jugoslavije nakon drugog svjetskog rata uz istodobnu deagranizaciju sela«.⁸

Posebno je zanimljiv prikaz dinamike urbanizacije u Hrvatskoj u navedenom razdoblju. Veoma je uočljiv trend povećanja ukupnog broja naselja, ali je istodobno uočljivo smanjenje srednjih i porast najmanjih i najvećih naselja! Stipetić u ovom dijelu analize daje i stanovit prigovor autoru koji bi se mogao označiti kao šturost pri analizi činjeničnih podataka, ali dalje u svom prikazu kaže da se u opreznom pristupu koji je karakterističan za Korenčića, kriju i draži, jer podaci traže da ih se dalje analizira, a to ova građa i omogućava svakom istraživaču.⁹

Uz sve pohvale ovom kapitalnom djelu, Stipetić kao vrstan poznavalac problematike stanovništva morao je ipak dotaknuti glavni nedostatak rada. To je učinio u četvrtom poglavlju gdje je primijetio da radu »nedostaje komparativna analiza, mogućnost da se dobiveni rezultati umjere s rezultatima drugih zemalja i područja«.¹⁰ Jer, kvantitativna analiza dinamike stanovništva Hrvatske, koja je u djelu iskazana, može se izvrsno komparirati s drugim područjima jugoslavenskih zemalja, Balkana, Evrope i svijeta u cjelini. Umjesto Korenčića, Stipetić u posebnoj tabeli daje pregled dinamike brojčanog razvitka stanovništva nekih zemalja svijeta u 19. i 20. stoljeću. Iz te tabele vidimo da se broj stanovnika u svijetu od 1800 do 1970. godine učestvostručio, da se stanovništvo Evrope povećalo u istom razdoblju za 3,67 puta, a stanovništvo SR Hrvatske na današnjem području uvećalo se za svega 2,78 puta!¹¹ Podaci pokazuju da Hrvatska ima iznimno nisku stopu rasta stanovništva, koja se može usporediti samo s onom iz Francuske (Francuska je u istom periodu samo udvostručila svoje stanovništvo) i Irske. Kontrast je još veći ako se usporedi da je Nizozemska 1800. godine imala 30% više stanovnika od Hrvatske, a 1970. godine za 300% više! Uslijed toga došlo je do konstantnog pada udjela stanovništva Hrvatske u evropskom i svjetskom stanovništvu. Godine 1800. taj je udio u Evropi iznosio 8,29 promila, a u svijetu 1,76 promila. Godine 1970. on se smanjio na 6,24 promila u Evropi, odnosno na 1,21 promila u svijetu.¹²

U slijedećih nekoliko tabela Stipetić uspoređuje stanovništvo drugih jugoslavenskih zemalja sa stanovništvom Hrvatske (Bosne i Hercegovine, Slovenije i uže Srbije) u 19. i 20. stoljeću i pokazuje da je niski prirast stanovništva bio obilježje samo Hrvatske i Slovenije, iz razloga koji zasad nisu dovoljno znanstveno objašnjeni.

Zaključujući svoj predgovor, autor ponavlja svoje uvjerenje da će se ovom knjigom potaći demograssko-povijesna istraživanja, toliko značajna za društvene znanosti.

⁸ navedeno djelo, str. XVII.

⁹ navedeno djelo, str. XVIII.

¹⁰ navedeno djelo, str. XVIII.

¹¹ navedeno djelo, str. XX.

¹² navedeno djelo, str. XX.

Nakon opisanog predgovora V. Stipetića, zadržat ćemo se na prikazu najvažnijih metodoloških postavki Korenčićeva rada.

U objašnjavanju predmeta rada svoje publikacije, Korenčić ističe »da su to naselja i njihovo stanovništvo na području današnje SR Hrvatske u razdoblju od 1857. do 1971. godine, razvrstani po političko-teritorijalnoj podjeli, koja je prema postojećim propisima bila na snazi na dan 1. I. 1976. godine«. ¹³ Kao početna godina promatranja razvoja stanovništva Hrvatske uzeta je godina 1857. zbog toga što je upravo te godine u tadašnjoj Austriji bio proveden opći popis stanovništva, po načelima koji su približno jednaki današnjim.

U razmatranju pojma *naselje* autor objašnjava da se do godine 1953. u provođenju popisa stanovništva nije postavljala neka posebna definicija naselja. Tek se za popis godine 1953. uzimaju dva čvrsta atributa, i to posebno ime i određeno područje. No time su karakter naselja i broj stanovnika kao relevantni faktori dobili podređenu ulogu, pa primjena ovih kriterija nije bila sasvim čvrsta. Od godine 1976. primjenjuje se načelo da se naselja dijele na samostalna (u ovoj knjizi nazvana *naselja*) i nesamostalna (ovdje nazvana *dijelovi naselja*). Među naselja svrstani su gradovi, gradići, trgovišta, sela i samostalne naseobine (kolonije), to jest naseobine koje imaju svoje područje i koje su nastale kretanjem stanovništva u prvom redu zbog ekonomskih razloga u vezi s kolonizacijom i industrijalizacijom. U dijelove naselja uključeni su zaseoci, dijelovi grada, majuri, salaši, pustare, skupine kuća i usamljene kuće, te nesamostalne naseobine koje se nalaze na području nekog samostalnog naselja a još nisu dobile stalan karakter. ¹⁴

Za povjesničare je zanimljiv prikaz geneze upravnog i zakonskog reguliranja materije naselja. Pri tom saznajemo da je prilikom provedbe popisa godine 1857. Zemaljska vlada sačinila abecedni imenik naselja za Hrvatsku i Slavoniju. Imenik je sadržavao oznaku porezne općine, upravne općine, župe, kotara i županije. Korenčić ističe da je kvalitativno novi pristup prema naseljima nastao u vrijeme kad se materija naselja počela regulirati zakonskim putem. Prvi takav zakon donesen je godine 1907. s težnjom da Hrvatska i Slavonija samostalno odlučuju o nazivima svojih naselja na narodnom jeziku. Stoga je prema propisu tog zakona svako prebivalište moglo imati samo jedno službeno ime, a njega je određivala Zemaljska vlada uz saslušanje i uvažavanje želja općinskog zastupstva i županijske skupštine. Zemaljski statistički ured u Zagrebu bio je nadležan za vođenje »matica nazivlja«. ¹⁵

Korenčić u nastavku objašnjenja, govori o tipu naselja i napominje da je Savezni zavod za statistiku uveo novu klasifikaciju naselja prema njihovu tipu, pri čemu su kao osnovni kriteriji za podjelu uzeti veličina naselja i udio poljoprivrednog stanovništva u naselju. ¹⁶ Podjelom su postavljena tri tipa naselja: gradska, mješovita i seoska naselja.

U daljnjem raščlanjivanju bitnih pojmova problematike stanovništva kojima se bavi, autor analizira karakteristike svakog od razmatranih dvanaest popisa stanovništva. Pri tom napominje načelo provedbe pojedinih popisa: neki su popisi, kao na primjer iz godine 1857, provedeni po koncepciji stalnog stanovništva, a neki (popisi 1869, 1880, 1890, 1900, 1910) po koncepciji prisutnog stanovništva. Koliko je potrebno ovo imati na umu, pokazuju razlike u

¹³ Korenčić, *Naselja i stanovništvo* ... str. 3.

¹⁴ navedeno djelo, str. 4.

¹⁵ navedeno djelo, str. 5.

¹⁶ navedeno djelo, str. 7.

broju stanovnika pojedinih dijelova naselja, jer se u jednom popisu pokazuju s većim brojem stanovnika, a kasnije prestaju postojati (sječe šumâ, pretvaranje šumskih u poljoprivredna područja, izgradnja željeznica i slično).¹⁷

Drugi dio knjige obuhvaća analizu (od 15. do 88. stranice). Autor započinje s pregledom o kretanju broja stanovnika. Tu vidimo prosječni godišnji porast odnosno pad stanovništva u razdoblju od 1857. do 1971, iskazano od popisa do popisa. Glavne su značajke kretanja da je za cijelu Hrvatsku prosječni godišnji porast u navedenom razdoblju iznosio 0,62%. Gledano po pojedinim međupopisnim razdobljima, vidi se da je najjači godišnji porast broja stanovnika zabilježen od 1880. do 1890. godine (1,31%).¹⁸

Posebno je zanimljiv pregled broj 2 (str. 16.) u kojemu Korenčić iznosi indekse kretanja broja stanovnika Hrvatske u razdoblju od 114 godina. Iz njega vidimo da je od 1857. do 1971. indeks kretanja broja stanovnika iznosio 202,9. To znači da je bilo potrebno čak 114 godina da bi se stanovništvo Hrvatske udvostručilo. Izvanredno ilustrativnim grafikonom Korenčić je prikazao porast odnosno pad broja stanovnika po općinama od 1857. do 1971.

Kad u svojoj analizi razmatra gustoću naseljenosti, Korenčić s pravom ističe da je porast, odnosno pad broja stanovnika u najužoj vezi s gustoćom naseljenosti (to je broj stanovnika na 1 km² ukupne površine). Analogno s porastom broja stanovništva, gustoća naseljenosti se u 114 godina u Hrvatskoj udvostručila. Godine 1857. iznosila je prosječno 38,6 a 1971. 78,3 stanovnika na 1 km² u Hrvatskoj. Da bi te odnose bolje prikazao, izradio je dva grafikona u kojima se vidi razdioba općina po gustoći naseljenosti u godini 1857. i 1971.

Središnje mjesto u Korenčićevoj analizi zauzima dio o broju naselja i dijelova naselja. Tu je za nas zanimljiv kriterij koji je Korenčić primijenio da bi došao do ukupnog broja naselja po pojedinim popisnim godinama. On je kao kriterij uzeo 1971. godinu, to jest ukupan broj jedinica koje su te godine imale status naselja, bez obzira da li su u kojoj ranijoj godini imale možda status dijela naselja. Koliko god ovaj kriterij bio opravdan i upotrebljiv u modernoj statistici, za povjesničare ne može biti relevantan naprosto zato što na taj način ne možemo uskladiti podatke. Jer, uzmemo li, na primjer, 1890. godinu, vidjet ćemo da te godine prema podacima *Statističkog godišnjaka*¹⁹ u nagodbenoj Hrvatskoj i Slavoniji, dakle bez Istre i Dalmacije, ima 17 gradova, 71 naselje s preko 2000 stanovnika i 7208 ostalih naselja, što ukupno iznosi 7296 naselja. Prema Korenčiću, u cijeloj Hrvatskoj iste je godine bilo ukupno 6311 naselja.

U pregledu broj 14 (str. 29.) Korenčić daje osnovnu podjelu naselja prema njihovoj veličini (broju stanovnika) u pojedinim popisnim godinama. Ovdje je također uzeta 1971. godina kao kriterij, to jest, uzeta su sva naselja koja su postojala 1971. godine, i to za sve one popisne godine u kojima je za njih odvojeno iskazan podatak o broju stanovnika. Klasifikacija naselja prema veličini uzeta je iz suvremene statističke prakse i prema preporuci međunarodnih foruma. Vidimo da se glavnina naselja u gotovo svim godinama nalazila u razredima od 100 do 499 stanovnika. Taj je udio iznosio 1857. godine 62,3%, a 1971. smanjio se na 52,9%. U veličinskom razredu s 10000 do 99999 stanovnika iz pregleda broj 14 vidimo da je bilo 8 naselja s više od 10000 sta-

¹⁷ navedeno djelo, str. 7—11.

¹⁸ navedeno djelo, str. 15.

¹⁹ Usp. Statistički godišnjak kraljevina Hrvatske i Slavonije I. 1905. Zagreb, 1913, str.

novnika (u nagodbenoj Hrvatskoj i Slavoniji Zagreb, Varaždin, Osijek, Zemun i Karlovac imali su 1890. godine više od 10000 stanovnika). Govoreći o veličinskom razredu sa 100000 i više stanovnika, Korenčić iznosi podatak da od 1857. do 1900. godine nije bilo ni jednog takvog naselja, a od 1910. do 1953. bilo je prema Korenčiću samo jedno (Zagreb).²⁰ Ovdje opet moramo istaći neslaganje podataka, jer prema *Statističkom godišnjaku*²¹ Zagreb je godine 1910. imao 74703 stanovnika, pa se prema tome nije te godine mogao svrstati u navedeni veličinski razred.

U analizi naselja prema tipu autor u skladu s podlogom za podjelu naselja prema tipu (gradska, mješovita i seoska) koju je dao u »Objašnjenjima«, donosi dva pregleda. U njima su raspoređena naselja i broj stanovnika u njima. Nedostatak je ovih pregleda što su sačinjeni prema podacima za godine 1961. i 1971. Šteta je što nisu izneseni podaci za razdoblje do 1961. Ako su, kao što je rečeno, kao kriterij za podjelu uzeti veličina naselja i udio poljoprivrednog stanovništva u njemu, onda su se iz prethodnih popisa mogli dobiti ovi relevantni podaci.

Korenčićeva analiza dalje obuhvaća podatke o spolu i starosti stanovništva prema veličini naselja, spol i starost stanovništva u naseljima prema nadmorskoj visini, migracije stanovništva u odnosu na veličinu naselja, selenje stanovništva prema nadmorskoj visini naselja, poljoprivredno stanovništvo prema veličini naselja, poljoprivredno stanovništvo prema nadmorskoj visini naselja, privredno aktivno stanovništvo prema veličini naselja i prema nadmorskoj visini, domaćinstva prema veličini i prema nadmorskoj visini naselja, tipove naselja i stambeni prostor i posebna područja u kojima je obuhvaćena Istra, otočna naselja i velika naselja. Za sve nabrojene analize, osim za analizu pod naslovom »velika naselja«, zajedničko je to da se iznose suvremeni statistički podaci, dakle oni koji su prikupljeni iz posljednjih popisa stanovništva. Svakako da ovi podaci predstavljaju bitne sociološko-demografske elemente za daljnju analizu, ali nas s povijesnog aspekta manje zanimaju.

Kao što je rečeno, u posljednjoj analizi o velikim naseljima Korenčić iznosi podatke za razdoblje 1858—1910—1948—1971, pa je stoga ovaj dio rada za nas zanimljiv. Autor se u ovom dijelu ponovno vraća na podjelu naselja prema tipu (gradska, mješovita i seoska), ali napominje da se pod pojmom veliko naselje u prvom redu misli na grad. Ističe neke metodološke teškoće u pogledu primjene definicije za ovu podjelu, jer u jednom dijelu Hrvatske postoje i pojedina velika naselja koja imaju mješoviti ili seoski karakter, a po definiciji su stavljena u gradska naselja, odnosno postoje neka manja naselja s urbanim obilježjem, a po definiciji nisu mogla ući u gradska naselja (primjerice Hvar i Rab).²² Korenčić stoga po detaljiziranoj klasifikaciji naselja želi »još i dopunski osvijetliti naselja koja su se svojim geografskim položajem i svojim prirodnim i privrednim mogućnostima razvila u velika naselja sa 5000 i više stanovnika u 1971. godini«. ²³ U nastavku teksta sam kaže da pri tom nisu uzeta u obzir naselja koja su u ranijim razdobljima imala i više od 5000 stanovnika, ali se u zadnjem popisu broj njihovih stanovnika nalazio ispod 5000. Ovdje je nužno dopuniti autora u određivanju povijesnog pojma

²⁰ Korenčić, *Naselja* ... str. 29.

²¹ Usp. *Statistički godišnjak kraljevina Hrvatske i Slavonije II. 1906—1910. Zagreb, 1917*, str.

²² Korenčić, *Naselja* ... str. 66.

²³ navedeno djelo, str. 66—67.

gradskog naselja. Naime, prema važećoj upravno-političkoj podjeli, u nagodbenoj Hrvatskoj godine 1910. 17 je naselja imalo *status* grada. Ovaj se status nije određivao po suvremenim važećim kriterijima, nego su za dobivanje tog atributa bila relevantna određena povijesno-politička mjerila. Drugim riječima, za određivanje statusa gradskog naselja nije bio bitan broj stanovnika ni udio poljoprivrednog stanovništva. Zato imamo kao primjer grad Bakar²⁴ koji je uživao status grada makar je godine 1890. imao ispod 2000 stanovnika (1950). Ovaj isti grad godine 1910. neznatno je premašio 2000 stanovnika (2092).

Ove, naprijed iznesene napomene, dali smo da bi se pokazalo kako je te kao proces urbanizacije u Hrvatskoj. Bez povijesne dimenzije, čini nam se, manje je jasna dinamika urbanizacije i njezina sadašnja razina.

Prema Korenčićevoj detaljiziranoj klasifikaciji, gdje je velika naselja podijelio u nekoliko razreda, s tim da je najmanji razred od 5000 do 9999, a najveći od 100000 i više stanovnika, pokazao da je godine 1857. u Hrvatskoj u velikim naseljima živjelo 247 229 stanovnika ili 11,3%, godine 1910. 595 767 stanovnika ili 17,2%, a godine 1971. 1 693 244 stanovnika ili 38,3%. Usporedbe radi, navodimo da je u nagodbenoj Hrvatskoj stanovništvo svih gradskih naselja godine 1910. brojilo 221 296 stanovnika, odnosno svega 8,5% od ukupnog stanovništva.²⁵

Nakon opisane analize autor je u 11 tablica prikazao sav statistički materijal po općinama i zajednicama općina SR Hrvatske.

U trećem dijelu dao je pregled podataka o kretanju broja stanovnika po općinama i zajednicama općina od 1857. do 1971. sumarni pregled broja stanovnika za cijelu Hrvatsku, te kartu SR Hrvatske s podjelom na općine prema stanju od 1. I 1976.

Nakon toga slijedi najopsežniji dio rada (od 95. do 900. str.) u kojemu nalazimo podatke o naseljima i stanovništvu od 1857. do 1971. po općinama uz objašnjenja i pregled naselja koja su se u nekim popisima pojavljivala, a od 1. I 1976. više se ne iskazuju u imeniku naselja (bivša naselja, odnosno dijelovi naselja). Za svaku općinu izrađena je i karta s ucrtanim imenom, tipom i granicama naselja.

Vrijednost ovog kapitalnog djela svakako je u bogatstvu sakupljenog statističkog materijala. On otvara mnoga pitanja što će iz problematike stanovništva Hrvatske tek trebati osvijetliti. Poželimo da u tom istraživačkom naporu i povjesničari uzmu udjela.

Božena Vranješ-Šoljan

²⁴ Statistički godišnjak II, str.

²⁵ Statistički godišnjak II, str.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU — INSTITUT ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 17

Z A G R E B

1984.

Izdavač: Sveučilište u Zagrebu — Centar za povijesne znanosti
Odjel za hrvatsku povijest

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Centar za povijesne znanosti — Odjel za hrvatsku povijest,
Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Cijena ovog broja iznosi 600 din.

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH-VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859,1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođeni su plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informiranje SRH pod br. UP-547,2 — 84 — 1984

RADOVI 17

Za izdavača
Prof. dr *Josip Adamček*

Lektor
Ivan Tolj

Korektor
Ivan Tolj

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

ANDRIĆ mr Jasna, Filozofski fakultet, Zagreb
ANTIĆ dr Ljubomir, Centar za istraživanje migracija Krčka 1, Zagreb
ANTOLJAK dr Stjepan, Zajčeva 31, Zagreb
BERTOSA dr Miroslav, Karličeva 12, Pula
BOBAN mr Branka, Centar za povijesne znanosti, Zagreb
BUDAK mr Neven, Filozofski fakultet, Zagreb
GOLDSTEIN Ivo, Filozofski fakultet, Zagreb
JURIĆ Radomir, Arheološki muzej, Zadar
JURIŠIĆ Ivan, Rakusina 12, Zagreb
LUCIĆ dr Josip, Centar za povijesne znanosti, Zagreb
MIJATOVIĆ Anđelko, Palmira Togliatija 12, Susedgrad, Zagreb
MIROŠEVIĆ mr Franko, Zavod za prosvjetno-pedagošku službu SHH, Zagreb
OČAK dr Ivan, Centar za povijesne znanosti, Zagreb
PAVLIČEVIĆ dr Dragutin, Centar za povijesne znanosti, Zagreb
POPOVIĆ mr Štefanija, Centar za povijesne znanosti, Zagreb
RAUKAR dr Tomislav, Filozofski fakultet, Zagreb
STANČIĆ dr Nikša, Filozofski fakultet, Zagreb
STRČIĆ dr Mirjana, Kumičićeva 42, Rijeka
SZABO dr Agneza, Muzej grada Zagreba
VRANJEŠ-SOLJAN mr Božena, Centar za povijesne znanosti, Zagreb
ZORIĆ Damir, Salopekova 18, Zagreb